

۱۱- شیوه عادی و بلاغی (مرتبط با درس ۱۱ فارسی ۱)

الف) شیوه عادی: ترتیب ارکان جمله رعایت شود، یعنی: نهاد+ مفعول یا مسند یا متمم+ فعل
قید جایگاه خاصی ندارد.

چند نمونه برای شیوه عادی :

بوی زلف او حواسم را پریشان کرد و رفت.

نفس از توبه ی صادق دم عیسی گردد.

تا عهد تو دربستم، عهد همه بشکستم.

ب) شیوه بلاغی: ترتیب ارکان جمله به هم ریخت است، پس اگر اجزای جمله قبل از نهاد یا بعد از فعل بیایند (و یا ضمیری جابه جا شود) شیوه ی بلاغی ایجاد شده است.

چند نمونه برای شیوه بلاغی:

تویی رزاق هر پیدا و پنهان: مسند بعد از فعل آمده و شیوه ی بلاغی ایجاد کرده است.

بجو شد گل اندر گل از گلشن من: نهاد و متمم بعد از فعل آمده اند و شیوه ی بلاغی ایجاد کرده اند.

سختی رسد از چرخ به نازک سخنان بیش / با سنگ سر و کار بود شیشه گری را: در هردو مصراع ارکانی از جمله بعد از فعل آمده و شیوه ی بلاغی ساخته است.

زمانه به دست تو دادم کلید: مفعول (کلید) و مضاف الیه (م) بعد از فعل آمده و شیوه ی بلاغی ایجاد کرده است.

غمی بود رستم، بیازید چنگ / گرفت آن سرو یال جنگی پلنگ: هر سه جمله شیوه ی بلاغی دارد، در جمله اول (مسند)، مقدم شده است و قبل از نهاد آمده، در جملات دوم و سوم (مفعول) بعد از فعل آمده است.

گرگ را برکند سر آن سرفراز / تا نباشد دو سری و امتیاز: در هردو جمله شیوه ی بلاغی دیده می شود، در جمله اول (مفعول) و (نهاد) بعد از فعل آمده اند و (مضاف الیه) مقدم شده است.

چند نکته مهم :

۱- حذف نهاد باعث تغییر نوع ساختار جمله از حالت عادی به بلاغی نمی شود.

مثال: او غذا را خورد(شیوه عادی) = غذا را خورد (شیوه عادی)

۲- اگر نهاد در ابتدای جمله ذکر نشود، شیوه بلاغی است: تا تو چگونه باشی ای دل(شیوه بلاغی)

۳- آمدن یک فعل در آغاز جمله همیشه دلیل شیوه ی بلاغی نیست.(ممکن است این فعل فریبده، سر جای خودش باشد و فقط نهاد جمله محذوف باشد)

بنشین و دمی به شادمانی گذران(شیوه عادی) ← نهاد جمله (تو) محذوف است و همین امر خللی در شیوه عادی ایجاد نمی کند.

۴- جا به جایی ضمیر پیوسته نوعی شیوه بلاغی است : عشقت رسد به فریاد=(شیوه بلاغی)
عشق به فریاد رسد.

۵- جدایی اجزای کلمات غیر ساده نوعی شیوه بلاغی است.

تو را که این همه گفت است و گوی بردرمی / چگونه از تو توقع کند کسی کرمی

در مصراع اول جدایی اجزای کلمات غیر ساده نوعی شیوه ی بلاغی محسوب می شود.

۶- دقت کنید که اگر در بیت، چند جمله وجود داشت، هر جمله را جداگانه بررسی می کنیم و اجزای یک جمله به جمله دیگر ربط ندارد.

گشته ام در جهان و آخر کار / دلبری برگزیده ام که می پرس

(جمله اول شیوه ی بلاغی دارد اما جملات دوم و سوم شیوه ی بلاغی ندارد)

برگزیده تست های چهار گزینه ای مبحث « شیوه ی بلاغی » (آموزشی)

۱- در کدام گزینه شیوه ی بلاغی به کار نرفته است ؟

(۱) گه نعره زدی بلبل، گه جامه دریدی گل

(۲) چون عشق حرم باشد، سهل است بیابان ها

(۳) گویند مگو سعدی چندین سخن از عشقش

(۴) تا عهد تو دربستم عهد همه بشکستم

پاسخ صحیح: گزینه ۴

در این گزینه، ارکان جمله در جای خود آمده اند

بررسی سایر گزینه ها:

گزینه ۱: بلبل و گل که نهادند، بعد از فعل آمده اند.

گزینه ۲: بیابان ها که نهاد است، بعد از فعل آمده است.

گزینه ۳: بعضی ارکان جمله بعد از فعل آمده است.

۲- در همه ابیات به جز فعل.....اجزای جمله به شیوه ی «بلاغی» بیان شده است؟(سراسری ۸۹)

(۱) درد مست نادان گریبان مرد / که با شیر جنگی سگال نبرد

(۲) هنرور چنین زندگانی کند / جفا بیند و مهربانی کند

(۳) زهشیار عاقل نزیبد که دست / زند در گریبان نادان مست

(۴) از آن تیره دل، مرد صافی درون / قفا خورد و سر برنکرد از سکون

پاسخ صحیح: گزینه ۲

بررسی سایر گزینه ها:

گزینه ۱: فعل «درد» قبل از نهاد(مست نادان) و مفعول (گریبان مرد) آمده است.

گزینه ۳: فعل « دست زند » قبل از متمم (گریبان نادان مست) آمده است.

گزینه ۴: فعل « سر بر نکرد » قبل از متمم (سکون) آمده است.

۳- در کدام گزینه اجزای جمله نامرتب است ؟ (گزینه ۲- ۹۵)

(۱) ابر ز من حامل سرمایه شد / باغ ز من صاحب پیرایه شد

(۲) چون بدوم، سبزه در آغوش من / بوسه زند بر سر و بر دوش من

(۳) چشمه ی کوچک چو به آنجا رسید / و آن همه هنگامه دریا بدید

(۴) خواست کزان ورطه، قدم درکشد / خویشتن از حادثه برتر کشد

پاسخ صحیح: گزینه ۲ ← سبزه: نهاد / آغوش من: متمم / بوسه زند: فعل / سرو دوش: متمم که بعد از فعل آمده است.

گزینه ۱ : ابر: نهاد / من: متمم / حامل سرمایه: مسند / شد: فعل

گزینه ۳ : چشمه: نهاد / آن جا: متمم / رسید: فعل / هنگامه ی دریا: مفعول / بدید: فعل

گزینه ۴: خواست: فعل / آن ورطه: متمم / قدم: مفعول / درکشد: فعل / خویشتن: مفعول / حادثه: متمم / برتر: قید / کشد: فعل

۴- در همه ی گزینه ها به جز گزینه ی اجزای جمله به شیوه ی بلاغی بیان شده است.
قلم چی (۹۲)

(۱) گفتم غم تو دارم گفتا غمت سرآید / گفتم که ماه من شو، گفتا اگر برآید

(۲) چراغ افروز چشم ما نسیم زلف خوبان است / مباد این جمع را یا رب غم از باد پریشانی

(۳) ز آن که پیش تر که عالم فانی شود خراب / ما را ز جام باده ی گلگون خراب کن

۴) چو در رویت بخندد گل، مشو در دامش ای بلبل / که گر بر گل اعتمادی نیست گر حسن جهان دارد

پاسخ صحیح: گزینه ۱

بررسی سایر گزینه ها :

گزینه(۲): در هر دو مصراع اجزای جمله جا به جا شده است.

گزینه(۳): در مصراع اول مسند و فعل جا به جا شده است.(خراب شود)

گزینه(۴): در جمله اول سایر اجزای جمله بر نهاد مقدم شده اند و در جمله اول مصراع دوم، متمم بر نهاد (اعتماد) مقدم شده است.

۵- در کدام بیت شیوه بلاغی دیده نمی شود؟ (سراسری ۸۹)

۱) مادر سنگ دلت تا زنده است / شهد در کام من و توست شرنگ

۲) هرکجا بیندم از دور کند / چهره پرچین و جبین پرآزنگ

۳) قصد سر منزل معشوقه نمود / دل مادر به کفش چون نارنگ

۴) دید کز آن دل آغشته به خون / آید آهسته برون این آهنگ

پاسخ صحیح: گزینه ۳: در سایر گزینه ها جزئی از جمله بعد از فعل آمده و شیوه ی بلاغی ایجاد کرده است.

۶- تمام مصراع های زیر به جز گزینه مطابق « شیوه ی بلاغی » است.

۱) گرچه ز بلای عشق مستم ۲) آزاد کن از بلای عشقم

۳) از کعبه گشاده گردد این در ۴) پرورده ی عشق شد سرشتم

پاسخ صحیح: گزینه ۱: در این گزینه اجزای اصلی جمله در جای خود هستند و فعل نیز در انتها آمده است.

بررسی سایر گزینه ها:

گزینه (۲): بالای عشقم بعد از فعل «کن» آمده است، درحالی که جای آنها قبل از فعل است.

گزینه (۳): «این در» نهاد است و در شیوه ی عادی باید در ابتدای جمله بیاید در حالی که بعد از فعل «گردد» آمده است.

گزینه (۴): «سرشت» نهاد است و جایگاه آن در نوشتار معیار در ابتدای جمله است، در حالی که بعد از فعل آمده است.

برگزیده تستهای چهارگزینه ای مبحث «شیوه ی بلاغی»

جهت سنجش دانسته های دانش آموزان

۱- در کدام گزینه از «شیوه بلاغی» استفاده نشده است ؟

(۱) شاد و خندان آمدم از کوی دوست / باز گشتم در حقیقت سوی اوست

(۲) شاد و خندان سوی جانان می روم / راه پر خون است آسان می روم

(۳) شاد و خندان دلبرم آمد به بر / گر تو داری دیده ای در من نگر

(۴) شاد و خندان گفتم این اسرار را / تا ببینی اندر او دیدار را

۲- در همه ابیات به جز بیت.....اجزای جمله به «شیوه بلاغی» بیان شده است.

(۱) گرانی نظر کرد در کار او / حسد برد بر گرم بازار او

(۲) دگر روز شد گرد گیتی دوان / عسل بر سرو سرکه بر ابروان

(۳) شکر خنده ای انگبین می فروخت / که دل ها ز شیرینی اش می بسوخت

(۴) گر او زهر برداشتی فی المثل / بخوردندی از دست او چو عسل

۳- در همه ی ابیات به جز بیت.....اجزای جمله به شیوه ی بلاغی بیان شده است.

(۱) آن چه دیدی برقرار خود نماند / وین چه بینی هم نماند برقرار

(۲) دیو با مردم نیامیزد مترس / بل بترس از مردمان دیوسار

(۳) با بدان بد باش و با نیکان نکو / جای گل، گل باش و جای خار، خار

(۴) ای که دستت می رسد، کاری بکن / پیش از این کز تو نیاید هیچ کار

۴- از نظر گروه های سازنده ی جمله، کدام بیت به شیوه ی بلاغی است ؟

(۱) بیاورد و پیش همایون رسید / هوا نیلگون شد، زمین ناپدید

(۲) جهاندار پیروزگر یار باد / سر بخت دشمن، نگونسار باد

(۳) فریبرز کاووس با پیل و کوس / فراوان زده خیمه نزدیک طوس

(۴) هم آن گه زلشگر گه اندر کشید / بیامد، سپهدار را بنگرید